

AZ ERDÉLYI KIRÁLYI KÖNYVEK DIGITÁLIS KIADÁSA

A kiadásról

A magyarországi forráskiadás egyik jelentős vállalkozása, az erdélyi fejedelmek okleveleinek kiadása egy másik, még nagyobb projekt nyomdokain haladva, annak segítségével jött létre, mégpedig a Magyar Országos Levéltár és az Arcanum Adatbázis Kft. mint kiadó közös munkáját követve. A MOL és az Arcanum 2000 és 2002 között jelentette meg a Királyi Könyvek (*Libri Regii*), vagyis a Habsburg-királyok kancelláriáján vezetett másolati prothocollumok adatbázissal kísért digitalizált kiadását. Az 5 CD-ROM-on publikált levéltári anyagot

Magyar Országos Levéltár
Királyi Könyvek

I.	1—9. kötet,	1527—1647
II.	10—17. kötet,	1647—1683
III.	18—26. kötet,	1682—1703
IV.	27—38. kötet,	1703—1740
V.	39—47. kötet,	1740—1767

a MOL levéltárosai, Kis Péter, H. Németh István, Torstovszky Gabriella, Vissi Zsuzsanna készítették elő a kiadásra (adatfelelős: H. Németh István). A digitális forráskiadáshoz a jegyzőkönyvekbe bevezetett okleveleknek a diplomatika szabályai szerinti adatsorával készítették adatbázist.

A MOL vállalkozása adta az ötletet Balogh Juditnak és Tóth Péternek, a Miskolci Egyetem Történelem szakán oktató történészeknek az erdélyi fejedelmek kancelláriáján vezetett, s szintén (Erdélyi) Királyi Könyveknek nevezett másolati könyvek hasonló közzétételéhez, s ezt a munkát csak erősítette, hogy az Erdélyi Fejedelemség kancelláriai jegyzőkönyvei szintén a Magyar Országos Levéltár gyűjteményében található. Egyébként az Erdélyi Fejedelemség megszűnése miatt ez a forrás kompakt jelleggel csak a kora újkorra vonatkozik, míg a Magyar Kancellárián készült jegyzőkönyveket megszakítás nélkül, hasonló formában vezették tovább a török kiűzését követően is.

Az Erdélyi Királyi Könyvek kiadását a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kara Magyar Középkori, Kora Újkori és a Történelem Segédtudományai Tanszéke, tanszékvezető: Bessenyei József, vállalta el, a vállalkozás anyagi fedezetét pályázatokon (FKFP, NKA Levéltári Kollégiuma, OTKA, SZÖP) szerezték meg. Az adatbázishoz szükséges, s a Királyi Könyvekhez is használt soft-waret az Arcanum Kiadó bocsátotta rendelkezésre. A Gyulai Éva szerkesztésében, Horváth Zita, Nagy Gábor, Tóth Péter közreműködése nyomán, az Arcanum Adatbázis Kft. és a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kara közös kiadásában megjelent 3 CD—ROM II. Rákóczi György uralkodásának végéig „jutott el”.

Erdélyi Királyi Könyvek

I.	1—9. kötet	1581—1610		2003. február
II.	10—19. kötet	1614—1635	Bethlen Gábor oklevelei	2003. május
III.	20—29. kötet	1630—1656	I. és II. Rákóczi György oklevelei	2004. március

A 17. század második felére, I. Apafi Mihály uralkodására vonatkozó kötetek kiadása előtt azonban az Arcanum Kiadó váratlanul és igen nagyvonalúan felajánlotta, hogy a teljes anyagot, vagyis a már megjelent CD—ROM-okat, illetve a még kiadatlan köteteket megjelenteti DVD-n.

Az erdélyi fejedelmek oklevelei (1560–1689)

Erdélyi Királyi Könyvek. DVD—ROM.

Szerk.: Gyulai Éva

Arcanum, Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kara, Budapest, 2005.

c. kiadvány 2005 nyár elején jelent meg, s a kiadást a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar (történelem szak) Muzeológia specializációja készítette elő, a szerkesztésben közreműködött: Borbás Emese és Tózsza Rigó Attila, valamint a Muzeológia specializáció hallgatói: Ancsin Anita, Gábor Linda, Jánosi Fruzsina, Kondai Róbert, Lauber Melinda, Molnár Katalin, Molnár Tamara, Péter Anita, Tordai Rita, Tóth Helga, Új-Tózsza Zsófia.

A DVD egyrészt az Arcanum Adatbázisban eddig megjelent CD ROM-okat, másrészt a Magyar Országos Levéltár két fondjában

- Gyulafehérvári Káptalan Országos Levéltára (MOL F 1)
- Kolozsmonostori Konvent Országos Levéltára – Protocolla, libri regii et stylonaria (MOL F 15)

őrzött további kötetek összesített adatbázisát és másolatát jelenteti meg.

A DVD tartalma:

I. Erdélyi Királyi Könyvek 1–2–3. Arcanum CD-ROM Budapest, 2003–2004.

II. János Zsigmond oklevelei: MOL F 15 6.

Báthori Zsigmond oklevelei: MOL F 1 32–33–34., MOL F 15 11., 14.

Barcsay Ákos és I. Apafi Mihály oklevelei: MOL F 1 30–31.

Az Erdélyi Királyi Könyvek mint forrás

A Magyar Országos Levéltár őrizetében nemcsak a Habsburg királyok kancelláriáján vezetett másolati könyvek, a Királyi Könyvek (latinul: *Libri Regii*) találhatóak és kutathatók, hanem a törökkorban vazallus országgént önálló államiságot élvezett Erdély hasonló forrásai is. Ezeket szintén Királyi Könyveknek nevezi a forrástudomány és a történeti hagyomány, bár Erdély uralkodói nem koronázott királyok, hanem fejedelmek (*princeps, principes*) voltak. Az Erdélyi Királyi Könyvek sokszor több száz oldalas könyv alakú köteteibe azokat a jelentősebb okiratokat másolták be a fejedelemség kancelláriáján, melyeket a fejedelem adott ki, illetve a neki bemutatott és általa elismert, megerősített iratokat. Az erdélyi udvari kancellárián született másolati könyvek a Gyulafehérvári Káptalan Levéltárában, kisebb részben a Kolozsmonostori Konvent Levéltárában maradtak fent 35 kötetben.

Az oklevelek tárgya sokféle: birtok, ingatlan, nem egy esetben teljes vár illetve uradalom, jobbágytelkek és örökös jobbágyok donációja, zálogosítása, az egyén társadalmi helyzetét öröklődően befolyásoló kiváltságok (nemesi, igen ritkán főúri rang, a székelyeknél lófőség és gyalogpuskás kiváltság, jobbágyfelszabadítás) adományozása, vagy olykor az azoktól való megfosztás; cím, méltóság (főispánság, főméltóság, fejedelmi tanácsosság, főpapi állás, kenézség és vajdaság) adományozása, testületek (vármegyék, székely és szász székek, városok, mezővárosok, községek, egyházi testületek, székelyek, szászok, románok sőt zsidók, görögök, cigányok) részére adott kiváltságok. A községeknek, mezővárosoknak adott vásártartási jog, adó- és vámmentesség, valamint testületi kiváltságok (pl. céhszabályzatok) írásba foglalása szintén megtalálható az Erdélyi Királyi Könyvekben. Nagy számban fellelhetők bennük a különböző magánokiratban foglalt ügyek (ingatlan adásvétele, ajándékozása, végrendekezés, örökbecfogatás, gyámság) érvényességéhez szükséges fejedelmi jóváhagyások is, valamint jogi ügyekkel (perhalasztás, megkegyelmezés, házassági engedély stb.) kapcsolatos iratok, bányák nyitásának és művelésének engedélyezése, ipari nyersanyagok, termékek behozatalának, ill. kivitelének tilalma.

Az erdélyi fejedelmek oklevelei (1560–1689) – Erdélyi Királyi Könyvek DVD az eddigi leggazdagabb oklevélgyűjtemény, amely az Erdélyi Fejedelemség történetéről megjelent. A

DVD **8516 fejedelmi oklevél** gyűjteménye, s mivel a fejedelmek sokszor korábbi, köztük középkori dokumentumokat is átírtak, összesen **10 174 oklevél** szövege olvasható az erdélyi fejedelmek kancelláriáján vezetett másolati könyvekben. A DVD a 35 kötetben fennmaradt Erdélyi Királyi Könyvek közel **14 ezer oldalának** digitális másolatát és az oklevelekhez készült adatbázist tartalmazza. Az Erdélyi Királyi Könyvekben mint Magyarország kora újkori történetének alapvető forrásaiban nemcsak Erdélyre és az Erdélyhez tartozó magyarországi Részekre (Partium) vonatkozó adományok vannak, hanem számos Felső-Magyarországot érintő intézkedés is található. A fejedelmi oklevelekben **sok magyar nyelvű** – testületek, hivatalviselők, magánszemélyek és fogott bírák által kiadott – bevallást, testamentumot is átírtak, így ezek a 16–17. századi erdélyi magyar nyelvhasználat és írásbeliség kutatói számára is fontos források lehetnek.

Az Erdélyi Királyi Könyvek
kötetei és oklevelei

<i>Kancelláriai számozás</i>	<i>Jelzet MOL</i>	<i>Arcanum DVD Sorszám</i>	<i>Oklevelek száma</i>	<i>Fejedelem</i>
	F 1 1.	0.1–72.	106	Báthori Kristóf
I.	F 1 3.	1.1–469.	601	Báthori Zsigmond
II.	F 1 4.	2.1–395.	485	
III.	F 1 5.	3.1–78.	81	Bocskai István
IV.	F 1 7.	4.1–618.	729	Rákóczi Zsigmond
V.	F 1 8.	5.1–437.	472	Báthori Gábor
VI.	F 1 9.	6.1–507.	569	
VII.	F 1 10.	7.1–267.	344	Bethlen Gábor
VIII.	F 1 11.	8.1–166.	215	
IX.	Elveszett			
X.	F 1 12.	10.1–240.	300	
XI.	F 1 13.	11.1–195.	215	
XII.	F 1 14.	12.1–115.	144	
XIII.	F 1 15.	13.1–141.	166	
XIV.	F 1 17.	14.1–107.	161	
XV.	F 1 18.	15.1–176.	227	
XVI.	F 1 19.	16.1–317.	396	
XVII.	F 1 20.	17.1–139.	168	I. Rákóczi György
XVIII.	F 1 21.	18.1–192.	251	
XIX.	F 1 22.	19.1–200.	259	
XX.	F 1 23.	20.1–189.	229	
XXI.	F 1 24.	21.1–220.	238	
XXII.	F 1 25.	22.1–69.	80	
XXIII.	F 1 26.	23.0–138.	138	
XXIV.	F 1 27.	24.1–333.	382	I. és II. Rákóczi György
XXV.	F 1 28.	25.1–415.	453	II. Rákóczi György
XXVI.	F 1 29.	26.1–476.	603	Barcsay Ákos, I. Apafi Mihály
XXVII.	F 1 30.	27.1–640.	718	
XXVIII.	F 1 31.	28.1–127.	144	I. Apafi Mihály

Konferenciák, **kiadványok**, közérdekű események

	F 1 32.*	32.1–107.	111	Báthori Zsigmond
	F 1 33.	33.1–112.	131	
	F 1 34.	34.1–147.	158	
	F 15 6.	k6.1–279	366	János Zsigmond
	F 15 11.	k11.1–413.	513	Báthori Zsigmond
	F 15 14.	k14.1–20.	20	Vegyes (Báthori Zsigmond, Giorgio Basta)

*Másolat, eredetije a bécsi Finanzarchivban

Használat

A DVD—ROM két részből áll, az egyes oklevelek legfontosabb adatait tartalmazó adatbázisból ill. keresőprogramból, és az adatok mellett megjelenő eredeti lapok másolatából, melyeket külön is ki lehet nyomtatni.

§ az adományban részesülő személy(ek) vagy kiváltságot nyert testület(ek), város(ok) neve, személyeknél a teljes névalak, vagyis család-, elő-, és keresztnév,

§ az adományos személy(ek) családi kapcsolataira, jogállására, lakóhelyére, hivatali tisztség(ei)re és működési területére vonatkozó adatok,

§ az adománylevél kiadójának neve, ha nem fejedelem, akkor hivatali tisztsége is

§ a kiadás helye és időpontja

§ az adomány jellege,

§ birtokadomány esetében az adományozott birtok földrajzi elhelyezkedésére vonatkozó adatok,

§ a birtokszomszédok adatai,

§ a korábbi birtokosok adatai,

§ az adományos hivatali elődére vonatkozó adatok,

§ kapcsolatok más családokkal, testületekkel,

§ a bejegyzésben említett országos vagy területi tisztviselők neve,

§ levéltári jelzet,

§ az oklevelekben feltűnő köz- és művelődéstörténeti adatok

Gyulai Éva

